

Hugo Ryckeboer. Universiteit Gent, 2000, p. 485-500.

Rem 2003 – Margit Rem, Evert Wattel en Pieter van Reenen: 'De taalkundige lokaliseringsmethode' plus 'Appendix 3'. In: Margit Rem: *De taal van de klerken uit de Hollandse grafelijke kanselarij (1300-1340), Naar een lokaliseringsprocedure voor het veertiende-eeuws Middelnederlands*. Amsterdam, 2003, p.129-150 en 303-307.

Pieter van Reenen

Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal / Jan Stroop (samenst.).- Amsterdam: Bert Bakker, 2003. – 362 p.; 23 p.
ISBN 90-351-2571-1 Prijs niet opgegeven

Afscheidsbundels worden meestal in het diepste geheim samengesteld; de afscheid nemende collega, die met de bundel verrast moet worden, weet van niets – of doet alsof en speelt zodoende het spelletje mee. Jan Stroop nam, voor zijn afscheid als hoofddocent aan de Leerstoelgroep Nederlandse Taalkunde aan de Universiteit van Amsterdam, zelf het heft in handen. Hij vroeg enkele tientallen collega's Neerlandici een stuk te schrijven over een aspect van de actuele stand van zaken in het Nederlands of, beter gezegd, de actuele gang van zaken in het Nederlands. De bijdragen – waarvan er enkele eerder in *Onze Taal* gepubliceerd werden – gaan namelijk over *change in progress* of, in elk geval, over variatie in hedendaagse variëteiten van het Nederlands, in de meeste gevallen variëteiten van de standaardtaal. Het perspectief is in ongeveer de helft van de bijdragen meer macroscopisch; de aandacht gaat daarbij uit naar verschillende aspecten van de positie van het Nederlands. In de andere helft van de bijdragen is de blik microscopisch in die zin dat één of enkele specifieke verschijnselen onder de loep worden genomen. Het betreft verschijnselen op het gebied van de fonologie (onder het kopje 'Klankleer' resorteren bijdragen van Renée van Bezooijen & Charlotte Giesbers, van Vincent van Heuven en van Hans van de Velde), morfologie ('Vormleer': Maarten van den Toorn, Jan Don, Fred Weerman en Anneke Neijt), syntaxis ('Zinsleer': Joop van der Horst, Roeland van Hout, Els Elffers, Wim Klooster, Arie Verhagen & Ad Foolen), lexicon en lexicografie ('Woordenschat': Ewoud Sanders, Johan de Caluwe, Fons Moerdijk, Piet van Sterkenburg) en pragmatische (van Erik Grezels verhandeling over aanspreekvormen). Walter Haeseryn,

Anneke Neijt (misschien niet helemaal terecht opgenomen in de afdeling 'Vormleer') en Ewoud Sanders gaan in hun bijdragen nadrukkelijk in op overwegingen in verband met het be- en voorschrijven op het vlak van respectievelijk de syntaxis (meer in het bijzonder de ANS), de spelling van 'en als tussenklank' in samengestelde woorden en woordenboeken. Overigens zijn, volgens Sanders, woordenboeken, inclusief de 'Grote Van Dale' en 'Van Dale Hedendaags Nederlands', ten dode opgeschreven – maar zulke geluiden horen we ook al decennialang over de gedrukte krant en het gedrukte boek. Dit najaar verscheen de vijftiende editie van de 'Grote Van Dale'.

Een meer macroscopisch perspectief wordt gehanteerd in de bijdragen in de afdelingen met de kopjes 'Nederlands en Nederlands' (i.c. het Nederlandse en het Vlaamse Nederlands – belicht in bijdragen van Dirk Geeraerts & Gert de Sutter, Loulou Edelman en Ruud Hendrickx), 'Nederlands en regionale talen' (Durk Gorter, Siemon Reker), 'Nederlands en Engels' (met bijdragen van het trio Jan Renkema, Emmy Vallen & Hans Hoeken en van Pieter Stroop – familie van?), 'Variëteiten en variaties' (Dick Smakman, Leonie Cornips & Vincent de Rooij en Jacomine Nortier) en 'Taalpolitiek en gewone politiek' (Ludo Beheydt, Toon Hagen en Hans Hulshof). De allereerste afdeling in het boek heeft als kopje 'Algemeen'; algemener kan het niet meer en de samenhang tussen de erin figurerende bijdragen is dan ook gering. Deze afdeling bevat – overigens in alle opzichten substantiële – bijdragen van Jan Stroop, Hans Bennis, Marc van Oostendorp en Louis Grijp. De etnomusicoloog Grijp, de enige niet-taalkundige in het gezelschap, gaat in zijn bijdrage in op de taalkeus in de Nederlandse zangcultuur; de strijd voor het Nederlands als zangtaal blijkt niet langer uitsluitend in de hogere kringen te worden gestreden.

De bundel is nadrukkelijk bedoeld voor een breed publiek. De meeste auteurs zijn er behoorlijk in geslaagd het evenwicht te vinden tussen toegankelijk en wetenschappelijk verantwoord. Stroop heeft voor vrijwel alle thema's en deelthema's experts ingezet. De bijdragen van Van Hout en Weerman zijn bewerkingen van hun oraties (resp. KUB / KUNijmegen 1999 en UvA 2002).

Gezien doel en doelgroep zal het weinig verwondering wekken dat in verreweg de meeste bijdragen waarin het ('microscopisch') gaat om specifieke verschijnselen de benadering betrekkelijk atomistisch is: het betreffende taalkundige verschijnsel wordt geschetst in zijn talige en – soms – buitentalige distributie, zonder dat er

echter aandacht wordt besteed aan de structurele plaats ervan in het grotere geheel van de grammatica. (Eén van de weinige uitzonderingen hierop vormt Jan Don, die voor zijn bijdrage dan ook een extra schouderklopje verdient.) Jan Stroop had dit kunnen ondervangen in zijn 'Inleiding' of in zijn bijdrage 'Van Delta naar Tweestromenland. Over het divergerende Nederlands' (waarin hij onder meer een achttal andere bijdragen aan de bundel in een breder kader met elkaar verbindt), maar dat heeft hij helaas niet gedaan. Evenmin is hij ingegaan op de eventuele samenhangen tussen de in de diverse bijdragen besproken verschijnselen of op de vraag in hoeverre ze coöcurreren of covariëren in dezelfde variëteit(en). Een gemiste kans. Wel gaat hij in algemene termen in op de druk die 'van buitenaf' en van binnenuit de taalgemeenschap op het Nederlands wordt uitgeoefend (Stroop 2003: 11) en op de divergentie die een gevolg is van de ontwikkeling van enerzijds het Polderlands, dat 'bijna helemaal gelijk is aan het ABN, op één punt na: de tweeklanken/diftongen *ei*, *ui* en *ou* worden wijder uitgesproken' (Stroop 2003: 21), en anderzijds het zogenoemde Verkavelingsvlaams (oftewel Tussentaal), dat op een hele serie punten afwijkt van de standaardtaal (Stroop 2003: 19). 'Bij het Polderlands lopen vrouwen voorop [...] terwijl dat onderscheid bij het Verkavelingsvlaams niet bestaat' (Stroop 2003: 21). Waar het Polderlands verborgen prestige heeft, daar geniet het Verkavelingsvlaams openlijk prestige, aldus Stroop (Stroop 2003: 21), die uit één en ander concludeert dat het Nederlandse en Vlaamse Nederlands gaandeweg uiteen groeien. Ludo Beheydt betoont zich in zijn bijdrage uitgesproken verontrust door de 'toenemende tolerantie ten aanzien van die tussentaalvariant' (Stroop 2003: 161) en door de 'versnippering van het gesproken Nederlands' (Stroop 2003: 162), standpunten waar Stroop zich nadrukkelijk van distantiëert (Stroop 2003: 22). De divergentie is echter waarschijnlijk heel wat minder *clean* dan Stroop hier en elders doet voorkomen. Zo is het gebruik van het Polderlands vooralsnog vooral een Randstedelijk verschijnsel. In andere delen van het taalgebied zijn het, naast regiolecten, regionale variëteiten van de standaardtaal die opvallen; vergelijk de observaties en overwegingen terzake van Siemon Reker (met name op p. 101-102 van zijn bijdrage). Om van de ontwikkeling van etnolecten (ook in de Randstad) nog maar te zwijgen. Eerder dan van het ontstaan van een talig Tweestromenland is er dus sprake van een ware fragmentatie in de bovendialectale ruimte in de verbale repertoires (Hinskens 2004). Ook

gaat het te ver om zonder meer te stellen dat *heb* als 3 sg-vorm 'de omgangstaal binnendringt' (Stroop 2003: 12); die variant zal men in grote delen van het taalgebied nooit waarnemen, zelfs niet in de meest vernaculeuze omgangstaal.

Jan Stroop, de taalkundige die zoveel prescriptie in zijn stukjes doet, is een gedreven popularisator van de Neerlandistiek en onder meer daarom verdient hij waardering. Maar we zullen nooit weten in hoeverre ontwikkeling en verbreiding van het Polderlands mede bepaald zijn door de aandacht die hij via kranten, radio en TV gericht heeft op het onderzoek ervan. De meeste jonge vrouwen lezen tenslotte ook wel eens een krant, luisteren wel eens naar de radio en *kaaiken* wel eens naar de TV. En daar vernemen ze dan van Jan Stroop dat de *aai*-uitspraak van de <ei, ij> voor jonge vrouwen als het ware een garantie is voor maatschappelijk succes. De *aai* als *girl power*. Meedoen, dus!

Jan Stroop, de taalkundige die zijn collega's zo nu en dan graag mag provoceren, heeft de mening verkondigd dat sociolinguïsten de aanduiding 'ABN' niet durven te gebruiken. Toch is hij niet vies van samenwerking met sociolinguïsten, zo lang zezen 'aantonen' dat het Polderlands bestaat (enkel en allen hebben een bijdrage geschreven voor deze bundel) of het 'ABN'. Maakt Stroop deel uit van een reactionaire beweging in de taalkunde? Van een achterhoedegevecht waarin men zich ook opwerpt voor het instandhouden van de traditionele dialectologie en filologie? Nee, tot die beweging lijkt Stroop nauwelijks gerekend te kunnen worden. Stroops voornaamste thema is sinds jaren de erosie van de Nederlandse standaardnorm, een proces dat nog steeds weinig systematische aandacht krijgt van de kant van de taalkunde; in bijvoorbeeld het Duitse taalgebied is dat *mutatis mutandis* heel anders. In zijn afwijzing van Kloeke's (1951) afwijzing van de aanduiding 'ABN' ('ABN, de genormeerde Omgangstaal', aldus Stroop op p. 19) toont hij zich, bedoeld of onbedoeld, een waar leerling van een leerling van Van Ginneken. Eerder lijkt Stroop als Neerlandicus soms deel uit te maken van de groeiende maatschappelijke beweging tegen normverval en voor burgermansfatsoen, waarvan Thomas Rosenboom zich in zijn recente Kellendonk-lezing een exponent heeft betoond.

De bundel, die najaar 2003 al ruim de aandacht had getrokken in de pers, was in 2004 genomineerd voor de populariseringsprijs van de Landelijke Onderzoeksschool Taalkunde (LOT) en heeft een tweede druk gehaald. Zoveel succes – dat redacteur en auteurs ook verdiend hebben – is voor zeer weinig taalkundeboeken weggelegd.

Deze bespreking komt betrekkelijk laat. Nu gaat geen enkele van de in de bundel beschreven veranderingen zo snel dat deze bespreking als mosterd na de maaltijd komt, maar het onderzoek van de beschreven verschijnselen is inmiddels ongetwijfeld weer verder voortgeschreden.

Bibliografie

- Hinskens 2004 – F. Hinskens: *Nieuwe regenboogkleuren. Jonge typen niet-standaardtaal en hun taalkundig belang*. Oratie, Letterenfaculteit, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2004. Elektronische versie op <http://www.meertens.knaw.nl/medewerkers/frans.hinskens>
- Kloeke 1951 – G.G. Kloeke: *Gezag en norm bij het gebruik van verzorgd Nederlands*. Amsterdam, 1951.
- Rosenboom 2005 – Thomas Rosenboom: *Denkend aan Holland*. Amsterdam, 2005.

Frans Hinskens

What is Morphology? / Mark Aronoff & Kirsten Fudeman. Oxford: Blackwell Publishing, 2004. – 257 p. (Fundamentals in linguistics 1)

ISBN 0-631-20318-4 Hb Prijs: £ 50,-
ISBN 0-631-20319-2 Pb Prijs: £ 16,99

In een nieuwe reeks 'Fundamentals of Linguistics' van Blackwell verscheen als eerste een inleiding in de morfologie van Mark Aronoff en Kristen Fudeman. De reeks mikt op beginnende studenten, specialisten in andere deelgebieden en geïnteresseerde niet-linguïsten. Aronoff behoeft uiteraard geen introductie als erkend specialist en één van de meest geciteerde morfologen van dit moment. Fudeman is een jonge taalkundige die in 1999 promoveerde aan Cornell University met een studie over de morfologie en syntaxis van het Balanta, een Atlantische taal uit Senegal.

Het boek is niet de zoveelste inleiding in zijn soort; de auteurs zelf merken ook op dat het in twee opzichten afwijkt van wat je van een 'normale' inleiding als deze zou verwachten. Allereerst is het geen inleiding in een of ander theoretisch kader. Aronoff en Fudeman proberen theoretische controverses en technische kwesties zoveel mogelijk uit de weg te gaan en zich te richten op taalbeschrijving, analyse en enkele fundamentele kwesties die de aandacht vragen van elke morfologische theorie. We krijgen in het boek dan ook nooit een of andere verklaring in een of ander theoretisch jasje voorgeschoteld, maar in plaats daarvan krijgen we observaties en generalisaties en bespreken de auteurs een aantal

centrale begrippen zoals morfeem, lexeem, affix, inflectie, derivatie, etc. die ons helpen bij het in kaart brengen van die observaties. Natuurlijk is het zo dat geen enkele beschrijving zonder theorie kan, maar de gehanteerde noties en begrippen zijn dermate algemeen dat (vrijwel) elke morfologische theorie er gebruik van zal (moeten) maken.

Het tweede opvallende aspect van het boek is dat elk hoofdstuk wordt afgesloten met een paragraaf waarin het thema van het hoofdstuk wordt geïllustreerd aan de hand van feiten uit het Kujamaat Jóola, een taal die gesproken wordt in Senegal (zo'n 190.000 sprekers) en die behoort tot de Atlantische taalfamilie waartoe bijvoorbeeld ook het Balanta, het Wolof en het Fula behoren. Zo krijgen we als lezers met elk hoofdstuk een dieper inzicht in het morfologische systeem van één taal die een bijzonder rijke morfologie kent en bovendien wordt het thema van het hoofdstuk (inflectie, het lexicon, derivatie, de relatie tussen morfologie en fonologie etc.) zo op een bijzonder aardige manier geïllustreerd. Daar komt bij dat de lezer het door Aronoff en Fudeman geïntroduceerde begrippenapparaat ziet toegepast op een andere taal dan het Engels.

Mijns inziens is er nog een derde niet door de auteurs genoemd opvallend aspect aan dit boek, namelijk de toon en stijl waarmee het onderwerp morfologie wordt benaderd. Het boek is geschreven in een luchtige stijl en voortdurend is er een ondertoon van enthousiasme en, ik zou haast zeggen, vrolijkheid aanwezig. De lezer wordt van het begin af aan uitgenodigd zelf observaties te doen over de woordvorming die je op straat kan tegenkomen (opschriften) en zelf na te denken over wat die observaties zouden kunnen vertellen over de morfologie van een taal en de morfologische component van het menselijk taalvermogen. Af en toe wordt de tekst onderbroken door kadertjes die de speelsheid accentueren waarmee Aronoff en Fudeman morfologie bekijken. De lezer wordt bijvoorbeeld opgeroepen om een lijst aan te leggen van woordvormingseigenaardigheden en die op te sturen naar de auteurs. Soms bevatten ze additionele oefeningen waarvan de oplossing op de volgende bladzijde staat vermeld (als was het een soort quiz); en soms geven ze een rijtje voorbeelden van een verschijnsel dat in de tekst wordt genoemd.

Het boek beslaat 8 hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk 'Thinking about Morphology and Morphological Analysis' bieden Aronoff en Fudeman hun geloofsbriefjes aan. Ondanks het feit dat het boek geen introductie is in een bepaald theoretisch kader, hebben Aronoff en Fudeman